

3.

Jordáky Lajos naplója

Kolozsvár, 1956. március 31.

A személyiség [sic] kultuszának a megszüntetése. Sztálin elleni támadások. Tito újabb követelései. Szociáldemokraták visszautasítása. Rajk teljes és nyilvános rehabilitálása¹⁴⁶ (...¹⁴⁷). Pereg és még hozzá gyorsan a világtörténelem filmje (...¹⁴⁸). A szocializmus felé megy kétségtelenül a világ. A szocializmus azonban csak az emberi szabadságra és az igazságra építheti a maga rendszerét. Csak ezáltal több, mint bármilyen más rendszer.

Közli Molnár Gusztáv: Jordáky Lajos naplója. Medvetánc, 1988. 2-3. sz., 282. p.

4.

A Román Munkáspárt Politikai Bizottság ülésének jegyzőkönyve¹⁴⁹ (részlet)

Bukarest, 1956. április 3.

1956. április 3–12. Gyorsírásos szöveg átirata az RMP Politikai Bizottságának üléséről, amelyen Miron Constantinescu¹⁵⁰ és Iosif Chișinevschi a Ny. Sz. Hruscsov által az SZKP XX. Kongresszusán bemutatott jelentésből kiindulva bírálta a pártbeli állapotokat és Gheorghe Gheorghiu-Dej¹⁵¹ személyi kultuszát.

1956. április. 3.

Jelenlévő elvtársak: Gheorghe Apostol¹⁵²

Emil Bodnăraș¹⁵³

146 Kolozs tartomány magyar nyelvű napilapja, az *Igazság* 1956. március 31-én közölte Rákosi Mátyásnak, az MDP első titkárának beszédét a Heves megyei aktivagyűlésen, amelyben Rajk László perének felülvizsgálatát kezdeményezte.

147 Kihagyás az eredetileg közölt szövegben.

148 Kihagyás az eredetileg közölt szövegben.

149 Az általunk felhasznált eredeti román nyelvű forrásgyűteményhez híven, a 4., 5., 6. sz. iratoknál dőlt betűben tüntettük fel Gheorghe Gherghiu-Dej kézírásos feljegyzéseit a jegyzőkönyvek margójára. Az RMP első titkára gyakran látta el megjegyzésekkel a hozzá kerülő iratokat: pl. Nagy Imre snagovi naplóját (Ileana Ioanid: *Nagy Imre. Însemnări de la Snagov*, Iași, Polirom, 2004).

150 Miron Constantinescu (1917–1974), értelmiségi-polgári családban nevelkedett kommunista politikus. 1935-től vett részt az illegális mozgalomban. 1944-től az RKP hivatalos lapja, a *Scântea* főszerkesztője, majd az RMP KB (1946–1961) és PB tagja (1948–1957), az Állami Tervbizottság elnöke (1949–1955), oktatási és művelődésügyi miniszter (1956. november 24.–1957. július 16.). Az 1957-es politikai bukását követően főiskolai, majd egyetemi tanár, a *Ștefan Gheorghiu* pártakadémia rektora (1970–1972), több szociológiai és történeti munka szerzője vagy szerkesztője.

151 Gheorghe Gheorghiu-Dej (1901–1965), vezető kommunista politikus, az RKP/RMP első titkára (1945–1954, 1955–1965). 1930-tól az illegális mozgalom tagja, 1933-ban 12 év kényszer munkára ítélték, 1944-ig börtönben ült. 1945 után közlekedésügyi és ipari miniszter, a Minisztertanács első helyettese (1948–1952), 1952–1954 között miniszterelnök és az RMP első titkára is volt.

152 Gheorghe Apostol (1913–), kommunista politikus. 1934-től tagja az illegális kommunista mozgalomnak, emiatt 1937-ban 3 év börtönre ítélték. 1941–1944 között más vezető kommunista politikusokkal együtt a Târgu-Jiu-i táborba internálták. 1945 után a szakszervezeti tanács elnöke, a Minisztertanács alelnöke (1952–1954, 1961–1967), az RMP első titkára (1954. április–1955. október). A hetvenes-nyolcvanas években diplomáciai vonalra került (Argentína 1977–1983, Brazília 1983–1989).

153 Emil Bodnăraș (1904–1976), kommunista politikus. 1924-től tagja az illegális kommunista mozgalomnak,

Petre Borilă¹⁵⁴
 Nicolae Ceaușescu¹⁵⁵
 Iosif Chișinevschi¹⁵⁶
 Chivu Stoica¹⁵⁷
 Miron Constantinescu¹⁵⁸
 Alexandru Drăghici
 Gheorghe Gheorghiu-Dej
 Mogyorós Sándor¹⁵⁹
 Constantin Pârvulescu.¹⁶⁰

Napirendre javasolják az RMP KV plenáris ülésének előestéjén a PB által, valamint a plenáris vitáin felvetett kérdések megtárgyalását, mégpedig:

- A Belügyminisztérium különleges bíróságai;
- Néhány köztörvényes bűnöző kivégzése;
- Jogtalan letartóztatások;
- Az Á[llami] T[erv]B[izottság] néhány tagjának és Miron Constantinescu elvt.-nak a Belügyminisztérium hírszerző szervei általi követése;
- Az a kijelentés, hogy a PB-ban félnek beszélni;

1932-ben katonatisztként dezertált a Szovjetunióba, ahol az OGPU/NKVD irányítása alatt dolgozott. 1935-ben lebukott, és 10 év kényszermunkára ítélték. Büntetését Karánsebesen töltötte 1942-ig. Szovjet megbízottként az 1944 augusztusában a Ion Antonescu marsallt megbuktató palotaforradalom háttérirányítója, 1948–1976 között az RMP PB tagja, honvédelmi miniszter (1950–1955) és miniszterelnök-helyettes (1954–1965).

- 154 Petre Borilă (Jordan Drăgan Rusev, 1906–1973), bolgár származású kommunista politikus. 1924-től tagja az illegális kommunista pártnak, többször letartóztatták Romániában és Bulgáriában. Részt vett a spanyol polgárháborúban, majd Moszkvában élt a második világháború alatt. 1945 után KB-tag (1948–1969), PB-tag (1952–1969), 1949–1950-ben honvédelmi miniszterhelyettes tábornoki ranggal. 1956-ban a Minisztertanács első elnökhelyettese volt.
- 155 Nicolae Ceaușescu (1918–1989), kommunista politikus, államfő. 1933-ban tartóztatják le kommunista tevékenység vádjával, majd 1944-ig több ízben ítélték el (1936, 1939), összesen 6 évet töltött börtönben Doftanán, Jilaván, Karánsebesen és Târgu-Jiuiban. 1945 után KB-tag (1945–1989), PB-tag (1955-től), a Titkárság tagja (1954-től). 1949–1950-ben mezőgazdasági miniszterhelyettes, 1950–1954 között honvédelmi miniszterhelyettes tábornoki ranggal, 1956. januárjától az RMP KV agrár- és adminisztratív osztályainak felelőse. 1965-től az RKP főtitkára, 1974-től a román szocialista köztársaság elnöke volt. A hetvenes évektől egycsaládos uralommá alakította át a román kommunista rendszert; 1989. december 25-én végezték ki feleségével együtt.
- 156 Iosif Chișinevschi (Iosif Rotman, 1905–1962), kommunista politikus. 1928-tól tagja az illegális mozgalomnak, 2 év 6 hónap börtönre ítélték. 1930–1933 között Moszkvában tanult a Komintern akadémiáján, 1936–1941 között az illegális RKP Titkárságának tagja majd 1945 után KB-tag (1960-ig), PB-tag (1948–1957), és az RMP Központi Vezetőség Agitációs és Propaganda osztályának vezetője (1948–1957). 1957-es félreállítását követően a *Casa Scântei* nyomdaipari vállalat igazgatójává nevezték ki.
- 157 Chivu Stoica (1908–1975), kommunista politikus. 1931-től tagja az illegális kommunista pártnak. Részt vett a bukaresti *Grivița* üzem 1933-as sztrájkmozgalmában, 1934–1944 között különböző börtönökben és munkatáborokban töltötte le 12 éves büntetését. 1945 után Gheorghiu-Dej, a párt első titkára és volt börtöntársa bizalmi embere lett: PB-tag (1945–1948, 1952–1965), a Titkárság tagja (1961–1969), 1955. október 4-től 1961. március 21-ig a Minisztertanács elnöke.
- 158 Miron Constantinescu 1949–1955 között az Állami Tervbizottság elnöke volt.
- 159 Mogyorós Sándor (1911–1969), magyar származású kommunista politikus. 1929-től az illegális RKP tagja. 1936-ban letartóztatták és közel 10 évre ítélték el az Ana Pauker féle perben. 1944-ig börtönben ült. 1945 után Luka László (Vasile Luca) után a legmagasabb funkciót betöltő magyar nemzetiségű pártfunkcionárius: PB-tag (1948–1968), az RMP KV titkára (1948–1954).
- 160 Constantin Pârvulescu (1895–1992), kommunista politikus. 1921-ben az RKP alapító tagja, 1926-ban szerez diplomát a moszkvai egyetemen. A harmincas években az illegális párt Titkárságának tagja és Erdély-felelőse (1933–1935). 1935-ban Prágában tartóztatták le és 1944-ig börtönben ült Romániában. 1945 után PB-tag (1952–1960), az RKP/RMP KV Ellenőrző Bizottságának elnöke (1945–1960).

- A Sz[ovjetunió] K[ommunista] P[árt] XX. Kongresszusán részt vevő küldöttség jelentése elkészítésének szándékos halogatása;
- Alexandru Drăghici elvt. elvtársiatlan kirohanása Emil Bodnăraş elvtárral szemben.

Szót kér Miron Constantinescu elvt.:

Nagyon fontos a Politikai Bizottság mai ülése. A kérdés többszöri feldolgozása ellenére a teljes pártaktíva még mindig a személyi kultusszal foglalkozik. A személyi kultusznak nálunk is számos hatása volt, és nálunk is több hiányosság van, ami a munkamódszereket illeti (Lenin az 1921-ben megtartott X. kongresszusi beszédét idézi a munkamódszerekről). A Pártunk II. kongresszusa által kitűzött feladatok megvalósításához egységre van szükség. 1952-től, a jobboldali elhajlás felszámolásától pártunkban végbement egy megtisztulás. Megszilárdult, egységesé vált a vezetés és helyes a pártvonal. De egy ideje olyan aggasztó jelek tűntek fel, amelyek engem nagyon megdöbbentettek. Rámutatok ezekre időrendi sorrendben. Ismeretesek azok a visszaélések, amelyeket a Belügyminisztériumban követtek el Teohari Georgescu idejében.¹⁶¹ Úgy véltem, Teohari Georgescu eltávolítása után a dolgok meg fognak változni. Mégis számtalan abnormális és aggasztó dolog maradt a Belügyminisztérium tevékenységében. A gyakorlat azt mutatja, hogy a Securitate egyes szervei könnyen az önkényesség talajára tévednek. Utalni fogok néhány 1953-as megnyilvánulásra:

1. A BM szerveinek a tartományi pártbizottságokkal való kapcsolata továbbra sem kielégítő. Az 1953 augusztusi KV plénum előirányzatait nem követték teljes mértékben.

2. Sokat foglalkoztatott a BM különböző minisztériumokban és központi szervezetekben a vezetők tudta nélkül folytatott ügynöki tevékenységének kérdése, különösen amikor ezek [a vezetők] a KV, valamint a PB tagjai voltak.

Hat-hét éven át, amíg az Állami Tervbizottságnál [a továbbiakban ÁTB] dolgoztam, soha nem kaptam semmilyen tájékoztatást az ottani ügynöki hálózat tevékenységéről. Senki sem jött, hogy felhívja a figyelmemet az ÁTB-beli egészségtelen megnyilvánulásokra, és más úton-módon sem kaptam semmilyen iránymutatást ÁTB-vel foglalkozó belügyi tisztek részéről. És ez így ment egészen 1955 végéig. Ebben az időszakban meglepő dolgok fordultak elő. Emlékszem Maria Jerca ügyére, aki a Pénzügyi Mérleg Egybehangelésének Igazgatóságán dolgozott, a Közigazdasági- és Terv Intézetben végzett,¹⁶² tagja volt a IMSZ-nek,¹⁶³ és aki egy

¹⁶¹ Teohari Georgescu (1908–1976), kommunista politikus. 1929-től tagja az illegális kommunista pártnak, 1933-tól több ízben tartóztatták le. 1940-ban Fóris István akkori RKP titkárral együtt Moszkvába utazott, és egy az NKVD által lebonyolított kiképzésében vett részt. 1941-es visszatérését követően újra letartóztatták és 10 év börtönre ítélték. 1944. augusztus 25-i kiszabadulását követően a BM államtitkára (1944. november 4–1945. február 28.), majd belügyminiszter (1945 március 6.–1952 május 28.). Ana Pauker és Luka Lászlóval együtt buktatták meg 1952-ben, majd 1953–1956 között le volt tartóztatva. Ez idő alatt 190-szor hallgatták ki. 1956 áprilisában szabadult, és a a *13 Decembrie 1918* nyomdaipari vállalat igazgatójává nevezték ki. Nicolae Ceaușescu kezdeményezésére 1968-ban rehabilitálták.

adott ponton megijedve a Securitate szerveitől kapott utasításoktól, eljött és jelentette az ÁTB vezetőségének, hogy mit kérnek tőle. Hírszerzésre alkalmas anyagokat kértek tőle az ÁTB-ről, és megtiltották neki, hogy mindezt közölje az ÁTB vezetőségével. Férjezett volta ellenére azt várták el, hogy prostituálja magát annak érdekében, hogy informatív anyagokat gyűjtsön néhány gyanús személyről.

A második ügy Petre Nicolaet érintette, aki a Munka- és Bérügyi Igazgatóságon dolgozott, és akitől úgyszintén adatok tömegkelegét kérték. Mivel e kérés aggasztotta, Petre Nicolae Chişinevschi elvt.-hoz fordult, hogy felhívja a figyelmét erre, és kikérje a véleményét a teendőkről. 1954-ben az ÁTB egy másik hivatalnokát, nevezett Balutelt a Könnyűipari Elosztó Igazgatóságról, miközben szolgálati útra indult, feltartóztatták az Északi pályaudvaron, majd arra kérték, hogy legyen a Securitate titkos megbízottja¹⁶⁴.

1954-ben, amikor felszámolták az Közellátásügyi Állami Bizottságot¹⁶⁵ és apparátusának egy része az ÁTB-hez került, a BM szervei közbenjártak annak érdekében, hogy alkalmazzanak az ÁTB-hez néhány olyan kádert, aki felkészültség szempontjából teljesen alkalmatlan, erkölcsileg és politikailag pedig gyanús volt, mint például két volt fasiszta, Ghelberiu és Cioc. Mivel megtagadtam alkalmazásukat, a BM vezetése Gheorghiu-Dej elvtárshoz fordult, aki közbenjárt nálam, hogy alkalmazzam őket, mert az állambiztonság hálózatához tartoznak. Kérdezem én, miféle információkat adhatnak ilyen züllött és hozzá nem értő egyének, és még azt is kérdezem, hogy ha már a „lenti” hírszerző munkával foglalkoznak, nem terjesztik-e ki ezt a hírszerző munkát elkerülhetetlenül „felülre” is.¹⁶⁶

Értesítettem továbbá Gheorghiu-Dej elvtársat egy Lazarovici nevű állampolgárról, az Izraeli Kommunista Párt képviselőjéről, aki azt mondta, hogy éppen Gheorghiu-Dej elvtárs jelenlétében szervezték be Securitate-ügynöknéket.¹⁶⁷ Mindezt a Zsidó Demokratikus Bizottságon keresztül tudtam meg, amely a közbenjárásomat kérte Lazarovici börtönből való kiengedése érdekében, ahol másfél évig ült, mialatt a Securitate kihallgatói súlyosan bántalmazták, és akit később Gheorghiu-Dej utasítására engedtek ki.

Nemrég jutott tudomásomra egy kolozsvári ügy,¹⁶⁸ ahol egy rendőr lábon lőtt egy polgárt egy vendéglőben. Mindezek arra mutatnak rá, hogy a Belügyminisztériumban továbbra is egészségtelen dolgok zajlanak. Emlékszem Ofelia Manole¹⁶⁹

162 Románul: I.S.E.P. (Institutul de Ştiinţe Economice şi Planificare).

163 Románul: Uniunea Tineretului Muncitoresc (UTM, korabeli magyar elnevezése: Ifjú munkás Szövetség – IMSZ).

164 A magyar állambiztonsági fogalomtár szerint: tmb, avagy az állambiztonsági hálózatnak az a tagja, aki elvi meggyőződésből vesz részt a titkos együttműködésben.

165 Románul: *Comitetul de Stat al Aprovizionării*.

166 Gheorghiu-Dej megjegyzése (a továbbiakban Gh.-Dej): *Miután feljebb a beszerzési módszereket bírálja anélkül, hogy rámutatna, mit kellene tenniük az állami szervezeteknek, kivel és hogyan szervezzék meg az ügynöki hálózatot és hogy szükséges-e ez – most még felteszi magának a kérdéseket is!...*

167 Gh.-Dej: *Hazugság! Ellenőrizetlen információk, következtetések nélkül. Mi a helyzet Lazarral?*

168 Gh.-Dej: *Kitől? Összegyűjtött mindenféle információt – mióta, mi célból, kivel beszélt még?*

169 Ofelia Manole (1908–1983), kommunista politikusnő, középiskolai tanár, 1926-tól volt tagja az illegális mozgalomnak. 1949–1954 és 1956–1958 között az RMP KV Agitációs és Propaganda osztályának vezetőhelyettese. Több tucat régi „illegalistával” együtt, 1958 júniusában félreállították.

családjának az ügyére, ahol két Securitate tiszt, utalva a pártvezetésünkre, azt mondták „ma vannak, holnap meg nincsenek”.¹⁷⁰ Ami a BM közigazgatási bíróságait illeti, Gheorghiu-Dej elvtárs arra kért meg engem és [Leonte] Răutu elvtársat¹⁷¹, hogy a XX. Kongresszuson résztvevő küldöttség jelentésének szövegében tüntessük fel, hogy ezeket a PB határozata alapján vezettük be. Én ezt megtagadtam, mert a mi Politikai Bizottságunk soha nem hozott ilyen határozatot. Van egy olyan állami dokumentum, ami ezeknek a bíróságoknak a létrehozásáról szól. Tehát volt egy arra irányuló kísérlet, hogy a PB-nak tulajdonítsanak olyan intézkedéseket, amelyeket ez nem hozott meg.¹⁷² Ma is előfordulnak jogszerűtlen letartóztatások, ügyészeket, katonatiszteket tartóztatnak le.¹⁷³

Mindezek azt bizonyítják, hogy a Belügyminisztériumban még nem számolták fel az egészségtelen állapotokat. Nem a BM általános tevékenységére utalok, mert azt nem ismerem. Valószínű, hogy a minisztérium általános tevékenységében a pozitív elem dominál. De mindig azon töprengtem, hogyan lehetséges az, hogy az 1953-as plenáris ülés¹⁷⁴ nem tudott gátat szabni a BM dolgozói önkényes és elfogadhatatlan viselkedésének; hogyan lehetséges, hogy a plenáris határozatát nem hajtották végre a maga teljességében.¹⁷⁵ A mi plenárisunkon Mogyorós Sándor elvt. kérdést tett fel Alexandru Drăghici elvtársnak: „Mi az oka ezeknek az önkényességeknek?” Én azt hiszem, hogy ez pontosan meghatározható: a BM szervei kivonták magukat a pártellenőrzés alól, és tagadták a párt vezető szerepét. Mire alapozták a BM szervei ezt a hozzáállásukat? Arra, hogy a minisztérium vezetőségében ebben a kérdésben nincs kellően határozott álláspont. Nagyon meglepődtem, amikor Dej elvt.-tól hallottam azokról a kínzásokról, amelyekre a börtönökben került sor, és csodálkoztam, hogyan történhetett meg ilyesmi.¹⁷⁶ Nem akarom azt mondani, hogy a BM vezetősége bátorítja a jogszerűtlen cselekedeteket, de megengedte nekik, ő tűrte el ezeket.¹⁷⁷ A belügyminiszter azonban nem önmagától cselekedett; a BM vezetőségének volt egy összekötője, Gheorghiu-Dej elvtárs.

Kérdezem én: hogy volt lehetséges, hogy Gheorghiu-Dej elvtárs nem intézkedett, amikor tudomására hozták mindezeket a visszaéléseket? Gheorghiu-Dej elvtárs nem vonta be a PB kollektíváját a BM tevékenységének ellenőrzésébe.¹⁷⁸ Szinte minden minisztert egymás után behívtak jelentéstételre a PB elé, és bírálták

170 Gh.-Dej: *Emlékek... ilyen ügyek képezik vajon a BM irányvonalát?*

171 Gh.-Dej: *Tehát Gh[heorghiu-]Dej elvt.!*

172 Gh.-Dej: *És mégis, a P[olitikai] B[izottság] tagjai nyilatkoztak a Közig[azgatási] Bír[óságok]kal kapcsolatban, ezeket nálunk a SZSZKKSZ modellje alapján vezették be, ezt Miron is tudta! Erre vajon miért nem utalt? Drăghici műveként mutatja be ezeket, mi célból? Van egy állami irat. Hibásan mutatja be a dolgokat, tendenciózusan, mert nem mutat rá azokra a körülményekre és tényezőkre, amelyek a Közig[azgatási] Bír[óságok] bevezetéséhez vezettek.*

173 Gh.-Dej: *Innen az olvasható ki, hogy beszélt valakivel a FEM-től, utánajárt ilyen eseteknek az állami szervek és D[răghici] ellenében. Kivel beszélt – hányszor? – milyen következtetéseket vontak le a beszélgetések nyomán?*

174 Az RMP KV 1953. augusztus 19-20.-án tartott plenáris ülése.

175 Gh.-Dej: *Bár... Valószínűleg... Nem ismeri... De... Mindig kérdezte magától.*

176 Gh.-Dej: *A BM vezet[ősége] és a vasgárdisták által a börtönökben szervezett kínzások, amelyek célja a BM kompromittálása volt, stb.*

177 Gh.-Dej: *Nem akarja... de...*

178 Gh.-Dej: *Dej felel[ős] a visszaélésekért... Nem vette be a PB-t a BM tevékenységének ellenőrzésébe, és feljebb kivonom [magam] a plen[áris] ellenőrzése alól.*

őket tevékenységükért, de nem emlékszem arra, hogy a PB előtt bármikor is ellenőrizték volna a BM általános tevékenységét,¹⁷⁹ néhány jelentéktelen kérdéstől¹⁸⁰ eltekintve, mint amilyenek a BM kádereinek bérezése és a BM dolgozóival való kapcsolatok voltak.

Azt hiszem, szükséges lenne, hogy a BM és a Securitate tevékenységét ténylegesen vonjuk a PB ellenőrzése alá. Sőt, le lehetne választani a Securitate-t a Belügyminisztériumról, és egy bizottság ellenőrzése alá lehetne vonni. Azt hiszem, [Alexandru] Drăghici elvt. jobban is segíthetné a PB-ot, mivel ő még több visszaélésről tud.¹⁸¹ Semmi értelme véka alá rejteni a dolgokat, mert ezek idővel ismét előbukkannak.¹⁸² Nicolae Ceaușescu elvt. a BM tevékenységét jellemezve azt mondta azon a plenáris ülésen: „A Securitate olyan csökönyös ló, amelyet még nem törtek be”. Én egyetértek a Ceaușescu elvt. által mondottakkal.¹⁸³ A Securitate hatásköre nagyon fontos, de ezt a hatáskört nem irányították jól. Az irányítás egyoldalú volt, és ez a mi hibánk is. Azt hiszem, hogy a BM rossz hatással van Gheorghiu-Dej elvt-ra. Órákon át kellett olvasnia a BM feljegyzéseit. Gheorghiu-Dej elvt.-nak jegyzetekkel és írásos útmutatással kellett ellátnia szinte minden feljegyzést, amit kézhez kapott. Az általa adott útmutatások, azt hiszem, számos esetben megérdemelték volna egy előzetes konzultációt.¹⁸⁴ Egyesek lehet, azt fogják mondani, hogy nem helyénvaló dolgokat hozok fel itt Gheorghiu-Dej elvt. személyére vonatkozóan. Azonban pártunkban senki sem tévedhetetlen, és ha csak egy része igaz annak, amit mondtam, még az is segítséget jelent.¹⁸⁵ Egyesek kérdezni fogják, miért nem vetettem fel ezeket a kérdéseket hamarabb. Megtettem, de csak szórványosan, és nem a PB-ban. Néha felvettem Gheorghiu-Dej és Chivu Stoica elvt.-aknak. Ebben a tekintetben volt bennem egy féltékenység, amelynek okairól a későbbiekben fogok beszélni.¹⁸⁶

Áttérek a személyi kultusz kérdésének ismertetésére. Miután az SZKP XX. Kongresszusán résztvevő delegáció lezárta jelentését, azt mondtam: „De nehezen született meg ez az anyag”¹⁸⁷. És valóban az összeállítása nagyon hosszú ideig tartott, és ugyanígy az összeállításának módja sem volt a szokásos. Ez igazolja az előbbi kijelentésemet. 24 nap telt el a küldöttség hazatérése óta,¹⁸⁸ elegendő idő szerintem, hogy az anyag jobb körülmények között készüljön el.¹⁸⁹ Én azt hittem,

179 Gh.-Dej: *Nem bírálták?*

180 Gh.-Dej: *Tényleg?*

181 Gh.-Dej: *Érdekes! Drăghici-ot is biztatja, a többi KB-t[ag] után.*

182 Gh.-Dej: *Nna!*

183 Gh.-Dej: *Ceaușescut] is mozg[ósít]ja, egyetért vele a Securitate jellemzésében, bár csökönyös lóhoz hasonlítják, és arra biztat, hogy jól meg kell lovagolni. Rossz hat[ás]..., órákon át olvasott..., szokása volt jegyzetelni - ezeket biztosan megbesz[élte] Chișin[eschiu]l-vel, másokat Bodnărașsal, összegyűjtötte, stb. ...*

184 Gh.-Dej: *A személyi kultuszról szóló jelentésben is, Sztálinról beszélve, ugyanarra mutatnak rá - itt mechanikusan lemásolja, mintha egyáltalán összehasonlítható lenne.*

185 Gh.-Dej: *Igen! Senki sem tévedhetetlen ... És - még ha egy része igaz is, még mindig ... segítséget jelent - hogyhogy a XX.. Kongr.-ig nem hoztad fel ezt a kérdést? Látszik, hogy sietve írtad!*

186 Gh.-Dej: *Akárcsak Jar! Volt még más valami is!*

187 Gh.-Dej: *Mogy[forós] elvt. nak is.*

188 Gh.-Dej: *24 nap!!*

189 Gh.-Dej: *Mit ért viszont Miron az alatt, hogy jobb körülmények között?*

hogy a küldöttséget fogják felkérni arra, hogy összeállítsa a jelentést. Gheorghiu-Dej elvt.-nak, bár más elfoglaltságai is voltak, mégis volt két napja arra, hogy előkészítse a jelentés vázlatát. Aztán 12 napot dolgozott a görögökkel.¹⁹⁰ Ez jogos, bár ugyanakkor néhányszor találhatott volna fél órát arra is, hogy irányítsa a jelentés elkészülését is.¹⁹¹ Mégis ebben az időszakban a küldöttséget nem hívták össze, hogy megbeszéljék a jelentés elkészítésének kérdését, és még március 15-én sem,¹⁹² amikor Gheorghiu-Dej elvt. befejezte a görögökkel való munkát, akkor sem hívott össze bennünket.

Én felvettem ezt a kérdést a PB-ban is. Gheorghiu-Dej elvt. mutatott egy előzetes jelentéstervezetet, de továbbra sem hívta össze a delegációt, hogy rá lehessen térni az összeállítására. Ezután eltelt még 4-5 nap anélkül, hogy összehívtak volna. Mindez bennem feszültséget váltott ki.¹⁹³ Alig két nappal a plenáris ülés előtt hívtak össze bennünket, hogy elmondjuk a véleményünket egy jelentésszövegről, amelyet valaki más állított össze. Erre a megbeszélésre, bár nem volt tagja a delegációnak, meghívták [Gheorghe] Apostol elvt.-at is anélkül, hogy minket megkérdeztek volna.¹⁹⁴ Én azt kértem, hogy a jelentésbe vegyék be a Belügyminisztérium problémáját is,¹⁹⁵ a PB munkamódszereit, valamint utóbbi munkarendjét is, mivel mindezek hiányoztak a [Leonte] Răutu elvt. által összeállított alapszövegből.

Abban a feszült állapotban, amelyben akkor voltam, a jelentés megbeszélésére összehívott találkozón néhány olyan dolgot is mondtam, amelyeket alapjában véve máig fenntartok, bár akkor nem mondtam el megfelelő módon.¹⁹⁶ De nem ez a lényeg. Mi a lényege a személyi kultusz problémájának? Lényegesek-e vajon a külső megnyilvánulási formái? Vajon ezek a külső megnyilvánulások, mint a verseken, dalokon, képeken, stb. keresztül folytatott agitáció és propaganda lényegét képezi-e a személyi kultusz kérdésének? Kétségtávol a személyi kultusz külső megnyilvánulásai összefügnék a párttagok nevelésével.¹⁹⁷ A probléma lényege azonban nem a külső megnyilvánulási formákban van; inkább abban, hogy a vezetési normákat, a pártélet leninista normáit milyen mértékben tartják be, mivel be nem tartásuk a párt szerepének tagadásához és a kollektív munka szerepének csökkenéséhez vezet.¹⁹⁸

190 Míg az RMP delegációja Moszkvában tartózkodott, hogy részt vegyen az SZKP XX. Kongresszusának munkálatain, Gheorghiu-Dej-t a szovjet vezetés és a többi kommunista párt képviselői arra kérték, hogy elnököljön egy Nemzetközi Bizottság fölött, amelyet azzal bíztak meg, hogy tisztázzon néhány, a Görög KP-ban felmerült problémát, és amelynek székhelyének Romániát jelölték meg. (az általunk felhasznált román kötet szerk. megj.)

191 Gh.-Dej: *Miért kavar bele a levesembe? – egyértelműen látszik a személyes indíttatás, nem a segíteni vágyás.*

192 Gh.-Dej: *Március 15-én sem!*

193 Gh.-Dej: *Ez feszültséget váltott ki nála... miért? Sietett! Miért?...*

194 Gh.-Dej: *Tehát ... egy valaki más által összeállított jelentés, és még Apostol elvt.-ra is hivatkoztak. Hiszen a delegáció] vezet[ője] voltam, stb.*

195 Gh.-Dej: *Milyen alapon?*

196 Gh.-Dej: *Feszült állapotban volt... – nocsak!...*

197 Gh.-Dej: *Mi lényeges és mi nem... – miért így teszi fel a kérd[ést]? – hogy minimalizálja azt a tényt, hogy éppen Dej hozta fel ezt a kérd[ési] (1953) - és nyilvánosan is felhozta.*

198 Gh.-Dej: *Ez helyes. De a jelentésben vajon nem foglalkoztak-e már ezzel?*

Nálunk természetesen más volt a helyzet, mint a Szovjetunióban, de a személyi kultusz, bárhol is gyakorolják, hajlamos a párt szerepének csökkentésére. Ha el akarjuk hátrítani azt a veszélyt, amit a személyi kultusz jelent, ki kell jelölnünk egy kollektív pártvezetést.¹⁹⁹ Minden párt- és állami kérdést, beleértve a BM problémáit, meg kell tárgyalni a PB-ban. A kollektív vezetés pártunk alapelve.²⁰⁰ A Politikai Bizottságunk munkája az utóbbi években sántított. Senkit sem vádolgok; mind hibások vagyunk. A cselekvési tervet nem tartották be. Bár a kongresszus óta eltelt néhány hónap, a PB-ban mégsem vizsgálták meg a kongresszus által felvázolt feladatokból következő intézkedéseket. A PB üléseinek előkészítése gyenge, a PB tagjai nem lehetnek biztosak a nekik bemutatott napirendben. Az ülés folyamán meglepetésszerűen új pontok tűnnek fel.²⁰¹ Kötelességünk szembenézni tevékenységünk összes hiányosságával és magunk közül senkit se tartunk tévedhetetlennek.²⁰²

A küldöttség jelentéssel kapcsolatos megbeszélése során azt vetették a szememre, hogy kispolgár vagyok. Lehet, azt fogják mondani, hogy kispolgár vagyok, vagy titkos célokat követek. Ez kevésbé számít.²⁰³ A probléma lényege számít. Erről beszélek itt nyíltan, és ha szükség lesz rá, a KV plénáris ülésén is nyíltan fogok beszélni róla. Meg kell védenünk pártunk egységét, a fegyelmet, az elvszerűséget, és különösen a kollektív vezetés elvét.²⁰⁴ (Lenint idézi²⁰⁵). Kapcsolatainkat a pártfegyelem kell, hogy megszabja, de az, ha elmondom a véleményemet a pártfőtítkárról, nem fegyelmezetlen cselekedet, még ha ezt a véleményt nem is mindig válogatott szavakkal mondják el. A lényegét én helyesnek tekintem.²⁰⁶

Gheorghiu-Dej elvt. tevékenységét már 1930-tól ismerjük, és tudjuk, milyen szerepe volt a pártban. Az SZKP XX. Kongresszusán részt vevő küldöttség jelentésének feldolgozásakor néhány elvtársnál az figyelhető meg, hogy a személyi kultusz tagadásával egyszerre tagadják meg a személyiség szerepét is.²⁰⁷ Ez nagy tévedés. Gheorghiu-Dej elvt. érdemei ismeretesek előttünk. Én viszont a negatív jegyeket szeretném kiemelni.²⁰⁸

Gheorghiu-Dej elvt. a párt csúcsvezetőinek egyike, de nem az egyetlen, mert mások is vannak még. Gheorghiu-Dej elvt. gyakran figyelmen kívül hagyja a PB tagjainak személyét,²⁰⁹ és gyakran odáig megy, hogy kigúnyolja véleményüket. Ilyen volt Pârvulescu elvt. esete, akit mintegy fél órán keresztül pocskondiáztak,²¹⁰

199 Gh.-Dej: *Mintha lett volna egyszemélyi vezetés – nem kollektív m[unka] volt?*

200 Gh.-Dej: *Amikor még Ana [Pauker] irányítása alatt dolgoztál, ugyanígy láttad a dolgokat?*

201 Gh.-Dej: *Bodnăraș is... ő maga tett arról, hogy meglepetés-pontok legyenek – és Chișinevschi... párt. Hogy most úgy mutassa be, mintha kaotikus állapotok lennének, stb. Mintha ez jellemezné a P.B. munkáját.*

202 Gh.-Dej: *Mobilizáció... felszólítás...*

203 Gh.-Dej: *N[agyon] érdekes...! ... hogy titkos céljaid vannak? – miért rohansz előre?*

204 Gh.-Dej: *... nevében... és ki ellenében...*

205 *Az eredeti szövegben.*

206 Gh.-Dej: *Fegyelem, forma és tartalom.*

207 Gh.-Dej: *Ezeket azért mondja, mert különben felróhatnák neki, hogy valami baja van Dej-zsel; Látszik...*

208 Gh.-Dej: *Úgy...*

209 Gh.-Dej: *A következetlenségről. Ki tagadta ezt? Miért nem hivatkozol arra az ellentétes álláspontra, amelyet egész idő alatt mutattál – Anával szemben. Aztán Dej-zsel szemben.*

210 Gh.-Dej: *Miért nem hivatkozol azokra, akik valóban „pocskondiázták” őt – Ana, Luka, Chiși[n]evschi, stb. és*

és mindenféle jelzőkkel látott el azért az egyetlen bűnért, hogy véleményét merté elmondani.

1955 augusztusában, amikor a PB eldöntötte, hogy Hruscsov elvt. előtt, tanácskozó jelleggel, említsék meg a hazánkban állomásozó szovjet csapatok kérdését, eldöntötték, hogy Gheorghiu-Dej elvt. legyen az, aki kifejti majd ezt a kérdést. Meglepetésünkre Gheorghiu-Dej elvt. nem hajtotta végre ezt a feladatot, hanem előzetes értesítés nélkül Emil Bodnăraş elvt.-at szólította fel erre.²¹¹ Ezzel kapcsolatban 1955 augusztusának végén kértem, hívják össze a PB ülését. Ezt az ülést mindmáig nem hívták össze.

Mondok még egy személyes jellegű példát. Soha életemben, még gyermekkoromban sem történt meg velem, hogy valaki úgy rójjon meg, mint ahogy 1955 tavaszán Gheorghiu-Dej elvt. tette meg telefonon. Azt hiszem, egy szolgálával sem szabad úgy bánni, mint ahogy velem bántak. Én nem azért léptem be a pártba, hogy valakinek a szolgálója legyek.²¹²

Gheorghiu-Dej elvt.: (Közbeszól, pontosításokat kér).²¹³

Miron Constantinescu elvt.: (Magyarázatokat ad ezzel a telefonhívással kapcsolatban).²¹⁴ Arról volt szó, hogy a *Scânteia*²¹⁵ adjon ki különszámot az élelmiszerjegy eltörlése és az árak csökkentése alkalmából²¹⁶. Ezt a KV-ben döntötték el, Apostol elvt.-sal közösen. Gheorghiu-Dej elvt., nem értett egyet a közölt szöveggel és súlyos szavakkal illetett a telefonban: „Mikor kerül a helyére az eszed? Ki engedte meg neked, hogy ilyen szöveget közölj? Mikor kezdesz már el politikai érvek alapján ítélni?” Nagyon szégyelltem magam e kifejezések miatt. Azt hiszem, nem jártam el helyesen azzal, hogy hallgattam. Gheorghiu-Dej elvt. nem fordít figyelmet a magatartására. 1956 januárjában, útban Moszkva felé egy gazdasági tanácskozásra, a pénzügyi reformról beszélve Gheorghiu-Dej elvt. egy elvtárs előtt, aki a párt KV-apparátusából jött, egész idő alatt csak magáról beszélt.²¹⁷ Így teljesen eltűnt a párt, a Központi Vezetőség és a PB.²¹⁸ Ez a hozzáállás természetesen nem segít a személyi kultusz elleni harcban. Ez a kultusz öndicséretre és hiúsághoz vezet.²¹⁹ Engem Gheorghiu-Dej elvt. könnyebben legyőzhet, de önkritikát gyakorolnia nehezebb.²²⁰ Arra kérem, tegye fel magának a kérdést, lehetséges-e, hogy valami abból, amit Miron mond, mégis igaz, és ehhez

hogy éppen Dej védte meg? Vajon miért nem említed meg legalább ezt?

211 Gh.-Dej: *Alaptalan gyanúsítgatás.*

212 Gh.-Dej: *Csak Ana, Luka simogatott... Milyen véleménnyel voltak ők rólad? Milyen volt a te hozzááll[ásod] irántuk?*

213 Az eredeti szövegben.

214 Az eredeti szövegben.

215 Az 1931-ben alapított *Scânteia* (1954–1989 között *Scânteia*) volt a román kommunista párt hivatalos orgánuma.

216 Az élelmiszerekre vonatkozó jegyrendszert 1955-ben törölték, bár egyes árukhoz tovább is csak igen korlátozott mennyiségben lehetett hozzájutni.

217 Gh.-Dej: *Rosszul esett, hogy nem rólad beszéltem? Jól tudod, hogy dolgoztál... meg aztán a dolgok nem így állnak!*

218 Gh.-Dej: *Ez, hogy bizonyítsa, miszerint D[ej]...*

219 Gh.-Dej: *Hogyan nem emlékszel, mennyit és mennyire dicsérted saját magadat?*

220 Gh.-Dej: *Dej-nek nincs joga, hogy egyik-másik ügyben állást foglaljon, akárcsak te? Mégha ez nem is tetszik egy[esek]nek?*

igazítsa ezzel kapcsolatos hozzáállását. Nemcsak a személyi kultuszának külső hatása okozott kárt a pártunknak, hanem saját magunk állapota is hozzájárult ehhez, volt egyfajta hajlam – Gheorghiu-Dej elvtársban és bennünk is – a dicséretre és magasztalásra.²²¹ Saját bűnöm, hogy én is ezt csináltam Gheorghiu-Dej elvt. személyével kapcsolatban, bár láttam a munkájában és a személyiségében levő hiányosságokat.²²² Feltevődik a kérdés, jogos-e nyíltan bírálni egy személy munkáját. Azt hiszem, ez megengedett. (Idéz az SZKP XIII. Kongresszus anyagából).²²³ A párttagok alapvető kötelessége megvédeni a párt egységét.²²⁴ Ehhez párbeszédet kell folytatni, mert csak ezáltal válik láthatóvá, milyen intézkedések meghozatalára van szükség. A kérdés lényege továbbra is a párt kollektív vezetése; bátran megvitatva mindazt, ami ehhez kapcsolódik, a pártnak, a Központi Vezetőségnek, a PB-nak és Gheorghiu-Dej elvt.-nak segítünk.²²⁵ Feltevődik a kérdés, hogy a PB tagjainak joga van-e véleményt cserélni egymás között. Természetesen megvan ez a joguk, különösen a plenáris ülések előtt és alatt.²²⁶ Én beszélgetéseket folytattam Chişinevschi és Mogyorós elvtársakkal az SZKP XX. Kongresszusa után pártéletünk néhány problémájával kapcsolatban.²²⁷ A PB tagjait nem lehet hermetikusan zárt cellákba elszigetelni. Erre vonatkozóan semmilyen előírás nincs az alapszabályzatban.²²⁸

Ami engem illet, számos hiányosságom volt. Én is széleskörű tevékenységet folytattam a személyi kultuszának népszerűsítése érdekében, felkaroltam és harcoltam amellett a tézis mellett, hogy a szocializmus építésének körülményei között kiéleződik az osztályharc, hibás munkamódszereket alkalmaztam, utasításos módszereket alkalmaztam és gyakran előfordult velem, hogy kellőképpen nem ellenőrzött kirohanásaim voltak.²²⁹ De az én hiányosságaim nem takarhatják el a mások, még Gheorghiu-Dej elvt. hiányosságait sem. Én soha nem bíráltam Gheorghiu-Dej elvt.-at, és ez így nem volt jól.²³⁰ Ma párttagok ezreit gyötri a személyi kultusz problémája. Ők elgondolkodnak, és mindinkább észreveszik a személyi kultusz következményeit hazánkban is.²³¹ Nekünk világos válaszokat kell adnunk, és az egyetlen helyes válasz az, ha helyes munkamódszereket alkalmazunk, ha nem sértéssel és szitkokkal élünk, – mint az velem történt a PB ülésén,

221 Gh.-Dej: *És ez hogy történt? Miért nem törekszel arra, hogy megvizsgáld, felismerd a folyamatot, akkor természetesen helyes, tanulságos következtetések]re jutnál. Még arról is, hogy mi volt a te hozzájárulásod ehhez a kérd[és]hez.*

222 Gh.-Dej: *Érdekes – bár látta ... elismeri, hogy ő is ezt tette – De nem magyarázza meg, miért volt ilyen kétszínű magatartása?*

223 Az SZKP XIII. Kongresszusát 1924. májusában tartották; itt olvasták fel Lenin 1922-es „levelét” a küldöttekhez, amely a szovjet állam első vezetőjének politikai testamentumát tartalmazta. A levét tartalmát csak a XX. Kongresszus alkalmával hozták nyilvánosságra.

224 Gh.-Dej: *Érdekes, hogy miért tér vissza ilyen gyakran a [párt] egys[ég]éhez, stb.*

225 Gh.-Dej: *Jó szándék... de hogy lehet mégis...*

226 Gh.-Dej: *N[agyon] érdekes – fontos – Vajon miért veti fel így ezt a kérd[és]t? Nem volt világos előtte? Hiszen ő maga válaszolja meg – mi lehet a célja?*

227 Gh.-Dej: *N[agyon] font[os] – tanulságos – helyesen járt el?*

228 Gh.-Dej: *Előbb még az egység foglalkoztatott, itt meg az alapszabályzat előírásai]...*

229 Gh.-Dej: *Önkritika.*

230 Gh.-Dej: *Mintha a PB azért gyűlt volna össze, hogy Dej-t bírálja... Soha nyíltan – de titokban...*

231 Gh.-Dej: *Vajon jobban gyötrődnek-e, mint Lengyelországban, Magyarországon?*

ahol azt mondták, hogy komolytalan vagyok – hanem nyilvános elvtársi kritikával, ha tiszteletben tartjuk a párt kollektív vezetésének elvét.²³²

Nem értek egyet Apostol elvt.-nak a Floreasca-i pártaktíva előtti felszólalásával.²³³ Beszédébe ideológiai tévedések csúsztak; olyan részek vannak benne, amelyben egyszerűen folytatódik Gheorghiu-Dej elvt. személyének kultusza. Hízlegésnek vélem, hogy Apostol elvt. Gheorghiu-Dej elvt.-nak tulajdonítja az üzemek államosításának szabályozását, mikor köztudott, hogy ezt Hruscsov elvt. fogalmazta meg.²³⁴ Végezetül javasolom, hogy vitassuk meg nyíltan a dolgokat, és utána összpontosítsunk a PB és a Titkárság jogosítványaira, a PB munkamódszereire, az Ellenőrző Bizottság szerepének megerősítésére. Ha tárgyszerűen tekintünk a dolgokra, nem kétlem, hogy jó eredményekre fogunk jutni. (Kérdések következnek).²³⁵

Alexandru Drăghici elvt.: Lehet, hogy Miron Constantinescunak van még mondanivalója a kivégzett tolvajokkal kapcsolatban.²³⁶

– Tud-e arról Miron Constantinescu elvt., hogy Kolozsváron a tisztet azonnal letartóztatták.

– Hogyan képzeleli Miron Constantinescu elvt., hogy a földalatti mozgalmak elleni harcban a konspirációs szabályok betartása nélkül lehetne dolgozni.

– Tudja-e, hogy voltak koncentrációs táborok.

– Amikor 1952-ben Teohari Georgescut bírálta kért-e intézkedéseket a vasgárdista és más ellenséges elemek ellen.

– 1952-ben gyakorolt-e nyomást a BM-re, hogy telepítsenek ki több állampolgárt a Zsil-völgyéből annak érdekében, hogy a szükségleteknek megfelelő mennyiségű lakóterületet biztosítsanak, és azzal vádolta a BM-t, hogy megalkuvó irányt követ.²³⁷

– Miron Constantinescu elvt.-nak volt-e tudomása arról, hogy az ÁTB általa említett hivatalnokai közül valaki az ő megfigyelésével volt megbízva.

Miron Constantinescu elvt.: Úgy értékelem, hogy a tolvajok lelövése a BM olyan akciója volt, amelyet az Alimănescu-csoport akcióihoz lehet hasonlítani.²³⁸

232 Gh.-Dej: *Bírálat...vagy elszámolás? Ez sértés? Mikor hívják már fel a figyelmedet, hogy komolyan kell viszonyulni a dolgokhoz? Amikor titokban tárgyalnál, betartottad.*

233 A bukaresti sportsarnokban tartott nagygyűlés.

234 Gh.-Dej: *(?) És még sértésről, szitkokról beszélsz, amikor felhívják a figyelmedet, hogy légy komoly, itt meg Apostolt sértégeted, akit hízelgőknek nevezel...*

235 Az eredeti szövegben.

236 Az említett pert nem sikerült azonosítanunk. Feltehetően az 1953-ban rendezett ún. „Fructexport-perben” kivégzett gazdasági szakemberekről van szó.

237 1952-ben több ezer polgári származású („improduktív”-nak minősített) lakost költöztettek ki a Zsil-völgyi városokból (*centrele aglomerate din Valea Jiului*), és 1954-ig kényszermunkára irányították, elsősorban a Békáson épülő erőműbe.

238 Alimănescu-csoport: Eugen Alimănescu őrnagy, az 1945-46-os évek legendás rendőrbiztosa, speciálisan kiképzett, személyesen összeválogatott csapata, a Villám-brigád (*Brigada Fulger*) a román főváros rablóbandáinak kiiktatására szakosodott. Azért, hogy elejét vegyék a bírák lefizetésének, s a bűnözők szabadlábra kerülésének, a brigád módszere az elkapott bűnösök azonnali lelövése volt (természetesen a hivatali procedúrák teljes betartása mellett). Az Alimănescu-brigád híres ügyei közé tartozik az Orient-Expresszen garázdálkodó, több szovjet diplomatát kifosztó rablógyilkos leleplezése 1946-ban. (*Jurnalul național*, 2005. november 28.)

Az volt a benyomásom, hogy ezt az akciót megbeszéltek a PB néhány tagjával, de nem szervezetteren, hanem spontán módon.

- A kolozsvári tiszttel kapcsolatban fontos, hogy mit követett el a tiszt.

- Egyetértek azzal, hogy az ügynökhálózat tevékenységében be kell tartani a konspirációs szabályokat, de azt hiszem, hogy a PB egyik tagja előtt nyíltan lehetett volna kezelni a dolgokat. 7 évet voltam az ÁTB-nél, és semmilyen információt sem kaptam az ÁTB-n belüli felforgató tevékenységről.²³⁹

- Nem tudok arról, hogy lettek volna koncentrációs táborok. Csak arról tudok, hogy voltak átnevelő munkatelepek.²⁴⁰

- 1952-ben a plénum előtt felvettem Teohari Georgescu tévedéseit, valamint azt a paktumot is, amelyet a vasgárdistákkal kötött, de nem tudom, hogy mi történt a következőkben.²⁴¹ Csak annyit tudtam meg, hogy vasgárdista vezetők egy sorát engedték szabadon.

- 1952 szeptemberében semmiféle nyomást nem gyakoroltam a BM-re, csak egy megbeszélésem volt Drăghici elvt.-sal a Zsil-völgyi bányászok lakáshiányának ügyéről, és továbbítottam neki a Sovromcărbune²⁴² javaslatát, miszerint ürítsék ki a társaság azon lakásait, amelyek olyan egyének birtokában vannak, akiknek semmilyen közük nincs a széntermeléshez.²⁴³

- Amikor a Petre Nicolae-ügyet említettem, nem mondtam, hogy engem is a BM ügynökhálózata megfigyelés alatt tartott volna, hanem azt a feltételezést fogalmaztam meg, hogy az olyanok, mint Petre Nicolae és mások, ha a Securitate parancsára „lent” dolgoznak, kiterjeszkedhetnek „felfele” is.²⁴⁴

Különbösen is, a napirenden nem az én hiányosságaim és hibáim szerepelnek, hanem a személyi kultuszának következményei, és nem értem, mi értelme van ezeknek a kihallgatás-jellegű kérdéseknek.²⁴⁵

Közli Alina Tudor-Dan Cătănuș: O destalinizare ratată. Culisele cazului Miron Constantinescu – Iosif Chișinevschi (1956-1961), București, Elion, 2001, 50-61. p. A románból magyarra fordított irat levéltári jelzete: Arhivele Naționale Istorice din România (ANIC), fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 32/1956.

239 Gh.-Dej: *Csak te?*

240 Constantinescu a Pitești-i börtönben 1949–1952 között végrehajtott ún. „átnevelési” kísérletére utal, amelynek következtében több tucat fogoly életét veszítette, és több százan maradandó fizikai és lelki sérülést szenvedtek. A kínzások végrehajtóit, Eugen Țurcanu börtönparancsnokkal együtt, 1954-ben titokban perbe fogták és kivégezték. A „pitești jelenségről” lásd Virgil Ierunca: *Fenomenul Pitești*. București, Humanitas, 1990, valamint *Experimentul Pitești. Comunicări prezentate la Simpozionul „Experimentul Pitești – Reeducarea prin tortură*. Pitești, Fundația Culturală Memoria, 2003.

241 Miron Constantinescu a Teohari Georgescu belügyminiszter és Ana Pauker, valamint Nicolae Pătrașcu, a földalatti vasgárdista mozgalom egyik vezetője között 1945 decemberében megkötött meg nem támadási paktumra utal, aminek következtében több ezer vasgárdista aktivistát szabadítottak ki az internálótáborokból, és több ezer szélsőjobboldali múlttal rendelkező személy felvételt nyert a RKP-ba is (Robert Levy: *Gloria și decăderea Anei Pauker*. Iași, Polirom, 2002, 67).

242 A szén kitermelését ellenőrző román-szovjet vegyesvállalat. A 16 „sovrom” 1945-ben alakult, és az ötvenes évek közepéig egy-egy termelési ágat ellenőriztek. A végtermék tekintélyes részét a háborús jóvátétel keretében a Szovjetunióba szállították.

243 Gh.-Dej: *A Sovrom mögött bújsz.*

244 Gh.-Dej: *Nem mondtad... de mondtad (gyanúsítgatva?)*

245 Gh.-Dej: *Tárgyszerűség. Persze, nem a tiéd... hanem a kié?*